BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA O‘YIN ASOSIDA METODLARDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK – PSIXOLOGIK JIXATLARI VA UNING AFZALLIKLARI

Jakbarova Oyazimxon Mutalipovna
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika
universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining ta’limda o‘yin asosida metodlardan foydalanishning pedagogik – psixologik jixatlari yoritilgan. O‘yin faoliyati bola psixikasining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida baholanishi, aynan o‘yin orqali bola atrof-muhitni o‘zlashtirishi, rollar orqali ijtimoiy muhitga kirisha olishi, o‘z shaxsini sinovdan o‘tkazishi, me’yor va qoidalarni bilib olishi, o‘yin faoliyatining asosida motivatsiya, qiziqish, emotsional yuksalish kabi inson psixikasining muhim mexanizmlari keng ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: *O‘yin, pedagogik-psixologik jihatlar, afzalliklar, rolli o‘yinlar, ijtimoiy muhit, mashg‘ulot, konkret-obrazli fikrlash, abstrakt tafakkur**,** xayol, tasavvur, xotira, nutq, hissiy reaktsiyalar, ijtimoiy moslashuv**.***

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimi shiddat bilan rivojlanayotgan axborot jamiyatida o‘quvchining shaxsiy faolligi, ijodiy fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni talab qilmoqda. Bu borada o‘yin asosidagi metodlardan foydalanish — nafaqat didaktik vosita sifatida, balki chuqur pedagogik va psixologik asoslangan uslub sifatida qaralmoqda. O‘yin faoliyati insonning tabiiy rivojlanish mexanizmlaridan biri bo‘lib, bola uchun nafaqat zavqli mashg‘ulot, balki muhim ijtimoiy, hissiy va kognitiv tajriba maydonidir. Shu nuqtai nazardan, ta’lim jarayonida o‘yin metodlarini qo‘llash orqali o‘quvchining shaxsiy potentsialini ochish, bilimga bo‘lgan ichki ehtiyojini uyg‘otish va o‘z-o‘zini anglashga yo‘naltirish mumkin.

O‘yin faoliyati bola psixikasining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida baholanadi. Aynan o‘yin orqali bola atrof-muhitni o‘zlashtiradi, rollar orqali ijtimoiy muhitga kiradi, o‘z shaxsini sinovdan o‘tkazadi, me’yor va qoidalarni bilib oladi. Shu bilan birga, o‘yin faoliyatining asosida motivatsiya, qiziqish, emotsional yuksalish kabi inson psixikasining muhim mexanizmlari yotadi. Shuning uchun ham pedagogik jarayonga o‘yin elementlarini kiritish – bu oddiy metod emas, balki psixologik jihatdan asoslangan ta’lim strategiyasidir.

O‘yin asosidagi metodlarning yana bir afzalligi — ular o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoga yechim topish, qaror qabul qilish, birgalikda ishlash, o‘z fikrini ifodalash kabi ko‘nikmalarni ongli tarzda emas, balki tabiiy, faoliyat asosida shakllantiradi. Shuningdek, o‘yin metodlari darslarni emotsional jihatdan boyitadi, bu esa bilish faoliyatining yuqori motivatsion holatga o‘tishiga zamin yaratadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘yin elementlari mavjud bo‘lgan mashg‘ulotlarda ishtirok etgan o‘quvchilar mavzuni tezroq va puxta o‘zlashtiradi, ularning darsga

nisbatan qiziqishi oshadi, stress darajasi kamayadi, o‘ziga ishonchi kuchayadi. Jumladan, N.F. Talyzina fikricha, o‘yin o‘quv materialining murakkab qirralarini soddalashtirish, ularni shaxsiy tajriba orqali o‘zlashtirishda pedagogik vosita sifatida alohida o‘rin tutadi.

Bola miyasining rivojlanish bosqichlari, ayniqsa 5-12 yosh oralig‘ida, konkret-obrazli fikrlashdan abstrakt tafakkurga o‘tish bosqichida bo‘ladi. Shu sababli bu bosqichda qo‘llaniladigan metodlar bolaning psixik va fiziologik imkoniyatlariga mos bo‘lishi kerak. O‘yin esa ana shu bosqichlar orasida ko‘prik vazifasini bajaradi — u orqali bola murakkab mantiqiy fikrlarni obrazlar orqali tushunadi, ular bilan emotsional aloqaga kiradi va keyin bu obrazlarni abstraktsiyalashtiradi. O‘yin jarayonida bolaning xayoli, tasavvuri, xotirasi, nutqi, hissiy reaktsiyalari, ijtimoiy moslashuvi va qiziqishlari faol holatga keladi, bu esa ta’lim sifatini oshirish uchun tabiiy zamin hisoblanadi. Pedagogik psixologiyada o‘yin asosidagi metodlar konstruktiv yondashuv sifatida baholanadi. Bu yondashuvga ko‘ra, bola bilimni tayyor holatda emas, balki o‘zining faol ishtiroki orqali egallaydi. Shu bilan birga, u bu bilimlarni real hayotiy kontekstda, muloqot va o‘zaro ta’sir orqali shakllantiradi. O‘yin metodlari bu jarayonda integrativ vosita sifatida xizmat qiladi — ular mazmunni bolaga yaqin va tushunarli tilda taqdim etadi, unga ijodkorlik bilan yondashishga imkon beradi, faollikni rag‘batlantiradi, o‘z tajribasi asosida o‘rganishga undaydi.

O‘yin elementlari faqat boshlang‘ich ta’lim emas, balki o‘rta va hatto oliy ta’lim bosqichlarida ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydi. Chunki shaxsiylashtirilgan ta’lim modelida ham o‘quvchi faoliyatining markazida uning shaxsiy motivlari, qiziqishlari, tajribalari turadi. O‘yin esa aynan shu elementlarni ta’limga jalb qilish vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Bu jarayon inson tafakkurining tabiatiga to‘la mos keladi, chunki inson fikrlashi tanqidiy, mantiqiy, emotsional va ijodiy komponentlardan iborat bo‘lib, aynan o‘yin metodlari ushbu komponentlarning uyg‘un rivojlanishini ta’minlaydi.

Shu boisdan, bugungi kunda ta’limni emotsional-intellektual rivojlanish bilan uyg‘unlashtirish yo‘llarini izlayotgan pedagogika uchun o‘yin asosidagi metodlar

ilmiy asoslangan, psixologik jihatdan sog‘lom va didaktik jihatdan samarali vosita sifatida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ular o‘quvchiga bilim berish bilan birga, uni inson sifatida anglash, jamiyatga moslashish, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarish imkoniyatlarini ham taqdim etadi.

Ta’lim jarayonida qo‘llaniladigan o‘yin metodlari pedagogik jihatdan ko‘p qirrali va chuqur ma’naviy-ta’limiy ahamiyatga ega bo‘lib, o‘quvchilarning shaxsiy faolligini oshirish, bilim olishga nisbatan qiziqishni mustahkamlash, o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. O‘yin — bu faqat vaqt o‘tkazish shakli emas, balki shaxsning har tomonlama kamol topishiga olib boruvchi faoliyat shaklidir. Pedagogik nuqtai nazardan qaralganda, o‘yin o‘qitish jarayonini erkin, jonli, emotsional jihatdan quvvatlangan, muloqotga ochiq va ijtimoiylashtiruvchi muhitda tashkil etishga imkon yaratadi. Ta’lim jarayonida o‘yin metodlaridan foydalanish orqali bolalar faqat bilim emas, balki ijtimoiy xulq, madaniy qadriyatlar, hamkorlik, muomala madaniyati, etika va estetikaga oid tushunchalarni ham egallaydilar. Bu esa o‘z navbatida, o‘quvchilarda ijtimoiylashtirish, fuqarolik ongini shakllantirish, jamoada ishlash va ijtimoiy rollarni bajara olish kompetensiyalarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. B.S. Abdullayeva, A.A. Xoliqov, D.R. Farsaxonova, S.V. Muhammadiyeva, M.V. Sheranova “*Umumiy pedagogika”* (pedagogika nazariyasi va pedagogika tarixi modullarini o‘z ichiga olgan darslik), Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.
2. I.G.Mamajonov, O.M.Jakbarova “Umumiy pedagogika” “Omadbek print number one” nashriyoti Andijon-2025
3. Abdinagim Bekbergenov “*Pedagogika fanlarini o‘qitishda metodlardan foydalanish yo‘llari*” – Modern Science and Research, 2023
4. G.X.Abdullayeva “Boshlang‘ich ta’limda o‘yin metodikasi” – Samarqand: SamDU, 2022.
5. N.Ishmuxamedova “Pedagogik texnologiyalar” – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
6. M.Sharipova “Zamonaviy darsda o‘yin yondashuvlari” Ilm va taraqqiyot jurnali, 2023.